

Charlotte Aarstad

Utsiktet flytting fra fosterhjem

Unintentional relocation from foster homes

Bacheloroppgave i Barnevern

Veileder: Veronika Paulsen

Mai 2023

Charlotte Aarstad

Utsiktet flytting fra fosterhjem

Unintentional relocation from foster homes

Bacheloroppgave i Barnevern
Veileder: Veronika Paulsen
Mai 2023

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Fakultet for samfunns- og utdanningsvitenskap
Institutt for sosialt arbeid

NTNU

Kunnskap for en bedre verden

Sammendrag

I denne bacheloroppgaven vil jeg rette søkelys mot fosterhjemsomsorgen og utilsiktede flyttinger. Utilsiktede flyttinger er største utfordringene norsk fosterhjemsomsorg står ovenfor. Til tross for mangel på nøyaktige tall, regner man med at omtrent 20-50 % av alle fosterhjems plasseringer ender med en utilsiktet flytting. For å få nærmere innblikk i problematikken, har jeg valgt følgende problemstilling for oppgaven: «Hva er de vanligste årsakene til utilsiktede flyttinger fra fosterhjem, og hva kan være forebyggende faktorer?». Metoden jeg har benyttet meg av for å undersøke problemstillingen er litteraturstudie.

Barn som blir plassert i fosterhjem bærer ofte med seg ulike utfordringer på bakgrunn av tidligere omsorgssituasjon. Det er derfor ekstra viktig med god oppfølging slik at fosterforeldrene klarer å i situasjoner som kan oppleves svært krevende. Til tross for strenge regler og et stort behov for oppfølging, viser det seg å være store mangler på dette området. Noe av formålet med denne bacheloroppgaven er å belyse hvilke faktorer som kan påvirke at en fosterhjems plassering ender med utilsiktet flytting. I tillegg til mangelfull oppfølging og en utfordrende atferd, vil jeg også komme inn på temaer som samvær, biologiske barn, stabilitet og kontinuitet.

I siste del av bacheloroppgaven vil jeg rette søkelys mot problemstillingens andre del, nemlig hva som kan fungere som forebyggende faktorer for å unngå at en utilsiktet flytting skjer. Faktorene som trekkes frem er alt fra programmer spesielt rettet mot barnets atferd, til tettere oppfølging, frikjøp av fosterforeldre og behovet for avlastningshjem. Selv med bakgrunn i at utilsiktede flyttinger er en stor utfordring for fosterhjemsomsorgen, er det overraskende lite forskning på forebygging som blir representert i litteraturen. De få studiene som finnes tar utgangspunkt i fosterforeldrene og andre utenforstående sitt ståsted, og det er derfor mangel på barnets stemme oppi det hele. Dette vil jeg komme tilbake til underveis i oppgaven.

Abstract

In this bachelor's thesis, I will focus on foster care and unintentional relocations. Unintentional relocations are one of the biggest challenges facing Norwegian foster care. Despite the lack of exact figures, it is estimated that approximately 20-50% of all foster care placements end in an unintentional relocation. I have chosen the following issue for the thesis:

"What are the most common reasons for unintentional removals from foster care, and what can be preventive factors?". The method I have used to investigate the problem is a literature study.

Foster children often bring with them various challenges based on their previous care situation. Good follow-up is important so that the foster parents can cope in situations that can be experienced as very demanding. Despite strict rules and a great need for follow-up, it appears to be major shortcomings in this area. Part of the purpose of this bachelor's thesis is to shed light on which factors can influence the fact that a foster home placement ends in unintentional relocation. I will also touch on topics such as togetherness, biological children, stability, and continuity.

In the last part of the bachelor's thesis, I will focus on the second part of the problem, namely what can act as preventive factors to prevent an unintentional relocation. The factors that are highlighted are programs specifically aimed at the child's behaviour, closer follow-up, buy-out of foster parents and the need for relief homes. In the literature, there is surprisingly little research on the prevention of unintentional relocations, despite the challenges this entails. The few studies that exist are based on the point of view of the foster parents and other outsiders, and there is therefore a lack of the child's voice in the whole thing. I will return to this during the thesis.

Innholdsfortegnelse

1. Innledning	5
1.1. Valg av tema og barnevernfaglig relevans.....	5
1.2. Problemstilling	5
1.3. Sentrale begreper	6
1.4. Avgrensninger	7
1.5. Oppgavens videre oppbygging	8
2. Metode	8
2.1. Søkeprosessen.....	9
2.2. Kildekritikk	10
2.3. Forforståelse	10
3. Juridiske rammer	10
3.1. Barnevernsloven.....	11
3.2. Forskrift om fosterhjem	11
3.3. Retningslinjer for fosterhjem.....	11
3.4. Barnets beste	12
3.5. Det biologiske prinsipp	12
3.6. Mildeste effektive inngrep	12
4. Kunnskapsgrunnlaget.....	13
4.1. Hvem er de fosterhjems plasserte barna?	13
4.2. Behovet for kontinuitet	13
4.3. Behovet for stabilitet	14
4.4. Kjennetegn ved barnet.....	14
4.5. Forhold ved fosterhjemmet.....	15
4.6. Forhold ved barnets biologiske familie.....	17
4.7. Forhold ved barnevernstjenesten	18
5. Drøfting	19
5.1. BEST - Belonging and Emotional Security Tool.....	19
5.2. TFC - Treatment Foster Care	20
5.3. MTFC – Multidimensional Treatment Foster Care	20
5.4. Er det bare barnet sin skyld?	22
5.5. Tettere oppfølging for å motvirke utilsiktet flytting.....	22
5.6. Intensivpakke fosterhjem	22

5.7. <i>Positiv opplevelse av samvær</i>	25
6. Avslutning	26
Litteraturliste	28

1. Innledning

I oppgavens innledning vil jeg komme inn på oppgavens tema, samt presentere valgt problemstilling. Jeg vil også definere noen sentrale begreper, før jeg presenterer oppgavens avgrensninger og videre oppbygging.

1.1. Valg av tema og barnevernfaglig relevans

I denne bacheloroppgaven har jeg valgt å rette søkelyset mot fosterhjem, nærmere bestemt utilsiktet flytting og hva som kan forebygges at dette skjer. Helt siden starten av studiet har jeg vært nysgjerrig på alt som har med fosterhjem å gjøre. Interessen ble enda sterkere da jeg i praksisperioden på kommunal barneverntjeneste fikk et enda bedre innblikk i kompleksiteten fosterhjemsarbeid fører med seg. I dag bor det nærmere 1 av 100 barn i fosterhjem i Norge. Av barn som er under tiltak av barnevernet, kommer det frem at hele 1 av 4 barn var plassert i fosterhjem ved utgangen av 2021 (Barne- ungdoms- og familiedirektoratet, 2023). Det er vanskelig å finne konkrete tall på hvor mange av fosterhjems plasseringene som ender i utilsiktet flytting, men gjennomgående i meste litteratur er at tallet ligger på et sted mellom 20-50 % (Backe-Hansen, Christiansen & Havik, 2013, s. 13).

En annen grunn til at jeg har valgt å skrive om dette tema, er at det 1. januar 2022 trådte i kraft en ny barnevernreform som skapte endringer i organiseringen av fosterhjem. Ansvarsoppgaver som tidligere var tildelt staten, har nå blitt forflyttet over til kommunene både i form av finansiering, oppfølging og veiledning. Fra 1. juli 2023 vil det heller ikke lenger være mulig for barneverntjenestene å inngå avtale med private leverandører om plassering av barn i ordinære fosterhjem (Barne- ungdoms- og familiedirektoratet, 2022). Endringene har ført til usikkerhet rundt hvorvidt kommunene vil makte dette ansvaret, og ikke minst hvordan dette vil påvirke den allerede vanskelige situasjonen med å skaffe nok fosterhjem. Dette vil igjen få konsekvenser for barna som både kan stå i fare for å måtte vente lenge på et passende fosterhjem.

1.2. Problemstilling

Med utgangspunkt i oppgavens tema har jeg valgt følgende problemstilling for bacheloroppgaven:

«Hva er de vanligste årsakene til utilsiktede flyttinger fra fosterhjem, og hva kan være forebyggende faktorer?»

Med «vanligste årsaker» menes de årsakene som oftest går igjen i litteraturen som årsak til at en fosterhjems plassering ender med utilsiktet flytting. Når det gjelder hva som kan fungere som forebyggende faktorer, vil jeg fokusere på hva i litteraturen jeg har anvendt som blir trukket frem som styrkende for et fosterhjem. Det meste er fosterforeldrenes egne erfaringer og tanker om hva som er viktig for at et fosterhjem skal fungere optimalt, samtidig som risikoen for brudd minker.

For å belyse oppgavens tema på en systematisk måte, har jeg valgt å i hovedsak fokusere på problemstillingens første del i kunnskapsgrunnlaget. Her vil jeg presentere de vanligste årsakene til at en utilsiktet flytting oppstår, med bakgrunn i litteratur og forskning jeg har funnet relevant å benytte. I drøftingen vil jeg både belyse hva litteraturen fremhever som mulige forebyggende faktorer, samt komme med egne tanker og innspill.

1.3. Sentrale begreper

Fosterhjem defineres av Bufdir (Barne- ungdoms- og familiedirektoratet, u.d.) som et privat hjem som tar vare på barn som ikke kan bo hos foreldrene sine (Barne- ungdoms- og familiedirektoratet, u.d.). Med «privat hjem» menes det hjemmet hvor fosterforeldrene allerede bor. Barna kan enten være plassert av foreldrene selv, eller som tiltak fra barnevernet (Sundt, 2016, s.65). I Lov om barnevern av 2021 (bvl.) blir fosterhjem beskrevet som private hjem som ivaretar omsorgen for barn på grunnlag av vedtak etter denne loven, jf bvl 2021 §9-2.

Ordinære fosterhjem er den vanligste formen for fosterhjem. Dette er kommunale fosterhjem som tar imot barn som er frivillig plassert etter bvl §3-2 eller ved omsorgsovertakelse etter bvl §5-1 (Sundt, 2016, s. 66).

Spesialiserte fosterhjem er fosterhjem for barn og unge som trenger enda tettere oppfølging enn man kan forvente å få i et ordinært fosterhjem. I disse tilfellene er minst en av fosterforeldrene spesialisert i form av utdanning eller tidligere erfaringer, samt at

vedkommende er hjemmeværende og tilgjengelig for barnet hele dagen (Barne- ungdoms- og familiedirektoratet, u.d.).

Fosterhjem i slekt og nettverk er fosterhjem på lik linje med de ordinære fosterhjemmene, men det skiller seg ut ved at barnet har et kjennskap til familien på forhånd, enten det er i form av familiemedlemmer eller andre bekjente (Barne- ungdoms- og familiedirektoratet, u.d.).

Utsiktet flytting innebærer at barnet flytter fra fosterhjemmet tidligere enn det som i hovedsak var planlagt, og på bakgrunn av at det har oppstått vansker (Backe-Hansen, et al., 2013, s. 13). Tidligere ble det omtalt som «sammenbrudd», «brudd» eller «sprekk» når det var snakk om en utsiktet flytting. Man kan si at de tidligere definisjonene var mer emosjonelt ladet, og at begrepet «utsiktet flytting» dekker litt over for det bruddet barnet faktisk opplever når et fosterhjem går i oppløsning. For barna er det, i de fleste situasjoner, tross alt et relasjonsbrudd, mens for systemet er det «bare» en utsiktet flytting (Backe-Hansen, 2009, s. 10).

1.4. Avgrensninger

For å begrense oppgaven har jeg valgt å ikke komme inn på plasseringsårsak eller bakgrunn, men heller legge vekt på ulike årsaker til at fosterhjems plasseringer generelt kan ende med utsiktet flytting. Det jeg vil fokusere på er de faktorene som i litteraturen blir trukket frem som årsaker til utsiktede flyttinger. Faktorer som går igjen i litteraturen er forhold ved barnets familie, fosterfamilien og barneverntjenesten, samt kjennetegn ved barnet selv som påvirkende faktorer til en utsiktet flytting. Jeg vil i utgangspunktet se på mange av de samme faktorene når jeg senere i oppgaven vil komme inn på hva som kan være forebyggende for en utsiktet flytting. I tillegg til dette vil jeg presentere helt konkrete programmer som er spesielt utviklet for å redusere sjansen for en utsiktet flytting.

I litteraturen er det få som konkretiserer om barnet er plassert i ordinære fosterhjem, spesialiserte fosterhjem eller fosterhjem i slekt og nettverk, så dette er heller ikke noe jeg kommer til å skille mellom i teorijennomgangen. Det er likevel disse typer fosterhjem som omtales i litteraturen jeg har brukt, så jeg har derfor valgt å ta de med i begrepsavklaringen. Jeg har valgt å se bort i fra beredskapshjem da dette er ment som midlertidig plassering, samt

at utfordringene som vektlegges her skiller seg noe ut fra det jeg har valgt å rette søkelys mot. Jeg vil likevel nevne at mangelen på fosterhjem kan føre til at barn blir lenger i beredskapshjem enn det som i utgangspunktet var planlagt. Noe som igjen har konsekvenser for barnet både i form av stabilitet, kontinuitet og tilknytning.

1.5. Oppgavens videre oppbygging

I bacheloroppgaven har jeg i første kapittel gjort rede for bakgrunn for valg av tema og hvorfor dette er relevant for barnvernsutdanningen. Jeg har også presisert oppgavens problemstilling med valgte avgrensninger og gått gjennom relevante begreper. I kapittel to vil jeg presentere metoden oppgaven er bygget på, herunder søkeprosessen jeg har anvendt med et kildekritisk utgangspunkt, og litt om min forforståelse. Kapittel tre omhandler oppgavens juridiske rammer hvor jeg vil komme inn på relevant lovverk. I fjerde kapittel presenterer jeg kunnskapsgrunnlaget, med fokus på ulike faktorer som i litteraturen blir fremstilt som årsaker til at en utilsiktet flytting skjer. Her vil jeg komme inn på forhold ved barnet, barneverntjenesten, barnets biologiske familie og fosterfamilien. I femte kapittel vil jeg drøfte problemstillingens andre del opp mot kunnskapsgrunnlaget i forrige kapittel, samt komme med egne refleksjoner rundt tema. I sjette og siste kapittel vil jeg foreta en oppsummering av funnene jeg har gjort, samt forsøke å gi en kort besvarelse på oppgavens problemstilling.

2. Metode

Det finnes flere ulike metoder man kan benytte seg av for å innhente kunnskap og belyse et tema eller besvare en problemstilling. I Olav Dalland sin bok *Metode og oppgaveskriving* beskriver sosiologen Vilhelm Aubert metode som «en fremgangsmåte og et middel for å løse problemer og komme frem til ny kunnskap» (Dalland, 2019, s. 51). Metoden jeg har benyttet meg av i denne bacheloroppgaven er litteraturstudie. En litteraturstudie innebærer innhenting av data fra tidligere og allerede eksisterende litteratur. Karakteristisk for en litteraturstudie er at den inneholder systematiske søk, formål og problemstilling, samt teori og drøfting (Johannessen, Tuft & Christoffersen, 2016, s. 106). Fordelen med en litteraturstudie er at tilgangen til å innhente informasjon er stor, samt at metoden er mindre tidkrevende sammenliknet med bruk av kvantitativ metode som inkluderer både spørreskjema og analyse.

2.1. Søkeprosessen

Det første jeg gjorde da jeg skulle finne relevant litteratur var å gå tilbake å lete i tidligere pensumlitteratur vi har vært gjennom i studieforløpet som omhandler fosterhjem. Der fikk jeg gode tips til relevante og oppdaterte bøker. I tillegg til dette benyttet jeg meg av søkemotorene «Idunn» og «Oria» som er kjente databaser jeg har blitt godt kjent med gjennom utdanningen. Her brukte jeg søkeord tilpasset problemstillingen som «fosterhjem*», «utilsiktet flytting*» og «barnevern*». Jeg startet med å bruke søkeordet *fosterhjem* i Oria. Uten å gjøre noen som helst avgrensninger eller å legge til flere søkeord, fikk jeg opp hele 455 treff. For å begrense treffene valgte jeg å avgrense søket til å omhandle fagfelleverderte tidsskrift. Dette reduserte søket fra 455 til bare 44 treff. For å avgrense enda mer tok jeg og endret utgivelsesår til å omhandle artikler utgitt mellom 2013 og 2023. Dette resulterte i 32 treff totalt.

For å finne litteratur som var enda mer spesifisert opp mot min problemstilling, gjorde jeg et nytt søk i Oria med søkeordene *fosterhjem* og *utilsiktet flytting*. Denne kombinasjonen, uten videre avgrensninger, ga kun 12 treff. Av disse var nesten alle masteroppgaver eller andre oppgaver gjort av studenter. Jeg la til søkeordet *barnevern* i samme søk, noe som bare førte til at søketreffene ble redusert fra 12 til 11. Da jeg i tillegg avgrenset søke til å omhandle litteratur utgitt mellom 2013 og 2023, endte jeg opp med totalt 9 treff. Av disse var 3 av de masteroppgaver, 2 var studentoppgaver, 2 var avhandlinger og resterende 2 var artikler.

Neste søk jeg gjorde var i Idunn. Jeg brukte de samme søkeordene som i Oria, og startet igjen med søkeordet *fosterhjem*. Dette ga totalt 427 treff, hvorav 246 av disse var artikler og 97 var forskningsartikler. Jeg avgrenset søket til å omhandle forskningsartikler og valgte tidsrom mellom 2013 og 2023 som tidligere. Jeg satt da med 86 treff, før jeg la til søkeordet *barnevern*, noe som reduserte til 83 treff. For å redusere enda mer avgrenset jeg til forskningsartikler utgitt av Tidsskriftet Norges Barnevern, noe som ga 44 treff. Når jeg i tillegg la til søkeordet *utilsiktet flytting* resulterte det i kun 4 treff totalt.

Ettersom jeg nå satt med en god del ulik litteratur, valgte jeg å skumlese gjennom og se på de ulike publikasjonenes innholdsfortegnelse og sammendrag, for å finne ut om de var relevante for å belyse oppgavens problemstilling. Av de tidligere bachelor- og masteroppgaver med liknende problemstilling jeg fant, hentet jeg tips til videre litteratur ved å se på oppgavens

litteraturliste. Jeg har også fått gode tips til litteratursøk, samt noe konkret litteratur fra veileder.

2.2. Kildekritikk

Kildekritikk handler ifølge Dalland (2019) om å vurdere litteraturens troverdighet gjennom å være bevisst hvilken type litteratur man anvender til å belyse valgt problemstilling (Dalland, 2019, s. 152). Ut ifra min egen forståelse av kildekritikk handler det om å være bevisst på hvem som har utgitt litteraturen, hvor aktuell litteraturen er i dag med tanke på utgivelsesdato, og ikke minst hvem sitt syn litteraturen representerer. Med bakgrunn i dette har jeg i hovedsak valgt å ta i bruk litteratur i form av lærebøker, statistikk, rapporter og artikler med en troverdig forfatter. På bakgrunn av at det i 2013 kom det ut en litteratursammenstilling fra NOVA som tar for seg utilsiktede flyttinger, har jeg valgt å ta utgangspunkt i denne og litteratur utgitt i etterkant. I enkelte deler av bacheloroppgaven har jeg likevel brukt eldre litteratur i tilfeller hvor jeg fant innholdet som spesielt aktuelt for oppgavens tema.

2.3. Forforståelse

Forforståelse, også kalt førforståelse, handler om at man i forkant av en undersøkelse alltid vil ha med seg noen tanker eller meninger om fenomenet man skal undersøke. Denne forforståelsen kan fort legge føringer for hvordan informasjon man vektlegger, da man ofte vil lete etter informasjon som bekrefter forforståelsen. Det er derfor viktig å være bevisst på egne fordommer i søken etter kunnskap, både den som bekrefter og avkrefter tidligere forståelse av fenomenet (Dalland, 2019, s. 58). Selv har jeg ingen personlige erfaringer med fosterhjems plasseringer eller utilsiktede flyttinger. Likevel har jeg gjennom studiet og praksisperioden i kommunal barnevernstjeneste fått innblikk i tema gjennom pensum og arbeid med omsorgsovertakelse som har endt i fosterhjems plassering. For å unngå at min forforståelse av fenomenet skal farge valg og bruk av litteratur, har jeg vært bevisst på mine tidligere erfaringer og forsøkt å analysere data uten påvirkning av disse.

3. Juridiske rammer

I denne delen av oppgaven vil jeg komme inn på aktuelle lovparagrafer og retningslinjer som er av betydning for fosterhjem og fosterhjems plasseringer. Jeg har valgt å prioritere de juridiske rammene jeg mener er mest relevant for oppgavens tema.

3.1. Barnevernsloven

01.01.2023 trådte den nye barnevernsloven i kraft. Loven regulerer barnevernets arbeid generelt og omhandler også barnevernets arbeid med fosterhjems plasseringer. Lovens formål defineres i barnevernslovens første paragraf, og den skal sikre at «barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp, omsorg og beskyttelse til rett tid. Loven skal bidra til at barn og unge møtes med trygghet, kjærlighet og forståelse (Barnevernsloven, 2021, §1-1). Barnevernsloven §3-2 gir barneverntjenesten mulighet til å tilby fosterhjem som frivillig hjelpetiltak. Samtidig skal barnevernstjenesten vurdere om det er nødvendig med omsorgsovertakelse etter bvl §5-1 (Barnevernsloven, 2021, §3-2). Kapittel 9 i samme lov regulerer rettigheter og plikter rundt fosterhjems plasseringer, hvorav §9-1 definerer hva et fosterhjem er.

3.2. Forskrift om fosterhjem

Forskrift om fosterhjem er også helt relevant når det gjelder fosterhjems plasseringer, og den henger tett sammen med barnevernlovens regulering av samme tema. Forskriftens første paragraf gir en definisjonsbeskrivelse av hva som menes med private hjem, omsorgskommune og fosterhjems kommune (Forskrift om fosterhjem, 2003, §1). I de etterfulgte paragrafene får man en innføring i alt fra rekruttering og opplæring av fosterforeldre, valg og godkjenning av fosterhjem, barnevernets oppfølging av fosterhjemmet, til utføring av tilsyn og rapportering. Til tross for at forskrifter bygger på, og tar utgangspunkt i lovparagrafer, skal på lik linje med lovene være bestemmende, ikke bare veiledende (Bunkholdt, 2022, s. 33).

3.3. Retningslinjer for fosterhjem

Retningslinjer er i motsetning til lover og forskrifter veiledende dokumenter, og tolkning av innholdet vil derfor påvirke vekten de tillegges (Bunkholdt, 2022, s. 34). Et relevant dokument innenfor fosterhjemsomsorg er «Retningslinjer for fosterhjem», Q-1072B (2004) som gir informasjon om alt fra fosterhjemsavtalen og tilsyn, til veiledning av fosterforeldre og oppfølging av barn i fosterhjem. Det ble i 2022 gjort endringer i retningslinjene for fosterhjem i sammenheng med den nye barnevernsloven, med innvirkning fra 01.01.2023. Endringene har blant annet fått betydning for fosterhjemsomsorgens organisering, noe jeg vil komme tilbake til senere i oppgaven. I tillegg til retningslinjer for fosterhjem har også Bufdir en egen veileder som omhandler tilsyn med barn i fosterhjem, som tar for seg tilsynsarbeidets forløp med alt fra gjennomføring til rapportering (Bufdir, 2015).

3.4. Barnets beste

Barnevernloven bygger på tre grunnleggende prinsipper: barnets beste, det biologiske prinsipp og mildeste effektive inngrep. Førstnevnte er innlemmet i barnevernsloven §1-3, som påpeker at barnets beste skal være et grunnleggende hensyn når det gjelder tiltak og avgjørelser som berører barnet (Barnevernsloven, 2021, §1-3). For å finne ut hva som er det beste for barnet må det nøye vurderinger til i hver enkelt sak. En viktig del av denne vurderingen er barnets egen mening, noe som henger tett sammen med påfølgende paragraf, bvl §1-4 om barnets rett til medvirkning. Etter denne paragrafen gis barnet en rett til å få tilstrekkelig informasjon, til å uttale seg, og til å medvirke i samsvar med barnets alder og modenhet (Barnevernsloven, 2021, §1-4).

3.5. Det biologiske prinsipp

Det biologiske prinsipp handler om at barnets beste i utgangspunktet er å vokse opp sammen med sine biologiske foreldre. Prinsippet er slått fast i flere dokumenter, herunder EMD artikkel 8 og FNs barnekonvensjon artikkel 9. EMD artikkel 8 handler om retten til respekt for privatliv og familieliv, og slår fast at denne retten ikke skal bli fratatt med mindre det er nødvendig for å beskytte andre rettigheter og friheter, samt at det er i samsvar med loven (Menneskerettsloven, 1999, Art 8.). FNs barnekonvensjon artikkel 9 (1) skal sikre at barn får vokse opp sammen med sine biologiske foreldre, med mindre det med utgangspunkt i barnets beste er nødvendig med atskillelse. Punkt nummer 2 i samme artikkel omhandler partenes rett til deltakelse i saksbehandlingen i tilfeller hvor det er reist tvil om barnet kan bo hjemme (Barne- og familiedepartementet, 1989, s. 11). Neste punkt sikrer barn som er atskilt fra foreldrene, rett til å opprettholde jevnlig kontakt i de tilfeller hvor dette er til barnets beste. Siste punkt i artikkelen tar for seg atskillelse som skyldes handling iverksatt av en part (Barne- og familiedepartementet, 1989, s. 12).

3.6. Mildeste effektive inngrep

Mildeste effektive inngrep, også omtalt om mildeste inngreps prinsipp, går ut på at barnevernstjenesten alltid skal velge minst inngripende tiltak, og ikke gjøre mer enn det som er nødvendig for den enkelte familien. Prinsippet er ment for å sikre at familier og barn ikke blir utsatt for unødvendig stress i form av tiltak som står i strid med familiens faktiske behov (Bunkholdt & Kvaran, 2021, s. 67). Mildeste inngreps prinsipp skal alltid avveies i tilfeller hvor det er snakk om å iverksette tiltak, samt i vurderingen av hvilke tiltak som eventuelt skal

benyttes. Det er likevel viktig at prinsippet aldri skal overgå prinsippet om hensyn til barnets beste, og at større inngripende tiltak derfor kan være nødvendig i tilfeller hvor dette er til det beste for barnet (Bunkholdt & Kvaran, 2021, s. 67).

4. Kunnskapsgrunnlaget

I denne delen av oppgaven vil jeg presentere kunnskap som er relevant når det gjelder oppgavens tema. Jeg vil både komme inn på fosterhjem generelt, men også spesifikt hva som kjennetegner de fosterhjemsplasserte barna, hva som er viktig for en fosterhjemsplassing, og faktorer som i litteraturen blir trukket frem som årsak til at utilsiktede flyttinger oppstår.

4.1. Hvem er de fosterhjemsplasserte barna?

Barn plassert i fosterhjem er like forskjellige som barn ellers. Det er jenter og gutter, tenåringer og småbarn, alle med ulike interesser, drømmer og personligheter (Barne- og familiedirektoratet, u.d.). Likevel viser studier at barn som er plassert i fosterhjem har generelt større og mer komplekse utfordringer enn barn som bor hjemme. Det varierer mellom lavere og høyere grader av følelsesmessige problemer som angst og depresjon, samt ulike atferdsproblemer i varierende grad. De plasserte barna har også høyere prosentandel av psykiatriske diagnoser sett i sammenheng med ikke-plasserte barn. Når det gjelder mental helse generelt, viser analyse gjort av Haven et al. (2009) at hele 70% av plasserte barn i alderen 6-12 år hadde problemer med den mentale helsen. Tallene inkluderer begge kjønn, hvorav gutter er overrepresentert (Bunkholdt & Kvaran, 2021, s. 304).

4.2. Behovet for kontinuitet

Kontinuitet handler om at livshistorien har en sammenheng, noe som utspiller seg gjennom jevnlig kontakt med personer som har vært med deg siden fødsel (Bunkholdt & Kvaran, 2021, s. 309). Andre måter å oppnå kontinuitet kan være å se på bilder fra barndommen, besøke barndomshjemmet eller andre steder som var av betydning i oppveksten, eller høre historier om minner fra personer som stod deg nær. Opprettholdelse av kontinuiteten er viktig for å forstå identitetsutviklingen, og forstå hva som har formet deg som person. Mangel på kontinuitet kan medføre mangel på fellesskap, og derfor medføre følelse av ensomhet (Bunkholdt & Kvaran, 2021, s. 309). På bakgrunn av dette er kontinuitet viktig for å styrke

barnets psykiske helse, og unngå at barnet kan føle på tristhet og lengsel tilknyttet eget liv. Slike negative følelser kan igjen påvirke barnets atferd negativt, og fravær av kontinuitet kan derfor være en bidragsytende faktor til utilsiktet flytting kan forekomme.

4.3. Behovet for stabilitet

Begrepet stabilitet blir fremstilt noe ulikt i litteraturen, noe som betyr at begrepet ikke må forstås entydig, heller tvert imot. Det er viktig å se begrepet i sammenheng med konteksten som her er fosterhjems plasseringer. På engelsk brukes gjerne ord som «well-being» og «permanency» når det er snakk om stabilitet. Dette gir indikasjoner på at begrepet forutsetter både trygghet og forutsigbarhet (Falch-Eriksen, 2018, s. 15). Når det gjelder barnets omsorg vil opplevelsen av trygge og forutsigbare omsorgspersoner som gir god og tilpasset omsorg, kunne omtales som stabilitet i omsorgen (Bunkholdt & Kvaran, 2021, s. 309). For å sikre barnets opplevelse av stabilitet bør barnevernstjenestene så langt det lar seg gjøre etterstrebe å redusere forandringer i barnets liv når det skal flytte i fosterhjem. Dette innebærer å prøve å unngå at barnet må bytte skole, slutte på fritidsaktiviteter eller miste kontakt med venner og kjente i barnets nettverk. For å få til dette kreves god planlegging og ikke minst inkludering av barnet selv (Backe-Hansen, et al., 2013, s. 48).

4.4. Kjennetegn ved barnet

Når det gjelder forhold som påvirker utilsiktede flyttinger, er det kjennetegn ved barnet som har fått størst oppmerksomhet i litteraturen. Likevel er det ikke entydige resultater når det forskes på ulike faktorer alene, men at flere kjennetegn ved barnet i kombinasjon kan medføre en økt sjanse for at plasseringen ender med en utilsiktet flytting (Paulsen & Ytreland, 2022, s. 22). I denne delen av oppgaven har jeg valgt å legge vekt på barnets alder, atferdsproblemer og barnets lojalitet til foreldrene, som var noe av det som i litteraturen ble trukket frem som medvirkende faktorer til utilsiktet flytting.

Barnets alder og atferd

I flere av publikasjonene kommer det frem at risikoen for utilsiktet flytting øker i takt med barnets alder ved plassering i fosterhjem. En av årsakene til dette er at ungdom ofte har større og mer komplekse utfordringer som har vart over en lenger periode, noe som igjen gjør det vanskeligere å endre atferden. Allikevel kommer det frem i litteraturen at alder alene, eller atferd alene, ikke øker faren for utilsiktet flytting i særlig stor grad. Det kommer derimot frem

at ungdom som flytter i fosterhjem i tenårene, og som i tillegg har en utfordrende atferd, har en økt risiko for å ende opp med en utilsiktet flytting (Backe-Hansen, et al., 2013, s. 25). Andre faktorer som kan øke risikoen er ungdommens sterke tilknytning til foreldrene eller tidligere brutte relasjoner. Ungdommer kan på bakgrunn av dette ha større vanskeligheter med å tilknytte seg fosterforeldrene, noe som igjen kan virke demotiverende på fosterforeldrene, og kan ende i utilsiktet flytting (Bunkholdt, 2022, s. 173).

Lojalitet til foreldrene

Til tross for at de fleste barna som havner i fosterhjem har levd under omsorgssvikt i varierende grad, opplever mange å ha en sterk lojalitet til foreldrene sine. Dette kalles ubetinget lojalitet, og det kan forekomme hos alle barn, men er mest fremtredende blant mellom seks og tretten år. En slik ubetinget lojalitet kan oppstå uavhengig av om barnet har levd under vanskelige forhold eller ikke. (Bunkholdt, 2022, s. 174). I situasjoner der foreldrene selv motsetter seg avgjørelsen om fosterhjemsplassing, kan barnet oppleve å stå i konflikt mellom å være lojal til foreldrene på den ene siden, og det å skulle godta å knytte seg til det nye fosterhjemmet på den andre siden. Slike lojalitetskonflikter kan oppleves sårt og vanskelig, og kan føre til at barnet leter etter feil ved fosterhjemmet, motsetter seg omsorgen det får, og trekker seg unna. Dette kan igjen føre til at fosterforeldrene føler nederlag, og at jobben de gjør med å skape relasjon ikke blir oppnådd (Bunkholdt, 2022, s. 175).

4.5. Forhold ved fosterhjemmet

I Haviks (2007) kartleggingsstudie om oppsigelse av fosterhjemavtale, undersøkte Havik hvilke faktorer som var årsaken til at fosterforeldrene vurderte å si opp avtalen. Av åtte faktorer han undersøkte, var de tre som skåret høyest: forhold ved barnet, hensynet til egne barn og forholdet til barnevernet (Backe-Hansen, et al., 2013, s. 26). Siden det er mange ulike forhold ved fosterhjemmet som kan være med på å øke risikoen for utilsiktet flytting, har jeg valgt å begrense meg til hensynet til egne barn, konflikter og mangel på tid og oppmerksomhet, og fosterforeldrenes opplevelse av at arbeidet gir resultater. Forhold ved barnet har jeg allerede vært innom i tidligere avsnitt.

Hensynet til egne barn

Når et barn skal flytte inn i en fosterfamilie med hjemmeboende barn, er barneverntjenesten forpliktet til å involvere de biologiske barna i prosessen etter både retningslinjer for

fosterhjem (BLD 2004a) punkt 11.3 og fosterhjemsavtalen punkt 4.1.3. Dette går blant annet ut på at barna skal tilbys samtaler med barnevernet i forkant av plasseringen, men også underveis og ved oppdragets avslutning (Bunkholdt, 2022, s. 191). Til tross for at samtaler mellom biologiske barn og barneverntjenesten oppleves å ha positiv virkning på begge parter, viser studier at disse barna ikke blir godt nok fulgt opp av, eller prioritert av barnevernet etter at fosterbarnet har flyttet inn (Gundersen & Tveito, 2022, s. 100).

Konflikter og mangel på tid og oppmerksomhet

Et fosterbarn krever ofte mye tid og oppmerksomhet fra fosterforeldrene. Dette kan føre til at biologiske barn føler seg tilsidesatt og avvist av foreldrene, ettersom fosterbarnet krever tett oppfølging døgnet rundt. I Haviks studie (1996) presentert i Vigdis Bunkholt sin bok *Fosterhjemsarbeid*, uttaler barna selv at det oppleves urettferdig at fosterbarnet får lov å gjøre ting de selv aldri får lov til å gjøre. Hele 20% av barna som deltok i studien syntes at mangel på tid og oppmerksomhet var det verste med å ha fostersøsken (Bunkholdt, 2022, s. 193). De samme resultatene blir bekreftet i en ny studie gjort av Højer (2003), og fremhever fosterforeldrenes opplevelse av at fosterbarnet er så krevende at de nesten ikke har tid til egne barn (Bunkholdt, 2022, s. 194).

De biologiske barna opplevde også et økt konfliktnivå i hjemmet etter at fosterbarnet flyttet inn. Dette gjelder både konflikter hvor de biologiske barna selv er inkludert, men også kringling mellom fosterbarnet og fosterforeldrene som de biologiske barna stadig vekk ble vitne til (Ellingsen & Øyre, 2016, s. 26). Barna opplevde det som ubehagelig å høre at fosterbarnet og foreldrene stadig var i høylytt konflikt. Fosterforeldrene bekrefter også det økte konfliktnivået som oppstod etter fosterbarnet flyttet inn. En familie forteller om høyt konfliktnivå rundt måltider, og at de ikke lenger kan sette seg ned å ha et normalt måltid slik som før. Alt dette tærer på familiedynamikken, og gjør hverdagen enda mer utfordrende for alle parter. Det henger tett sammen med barnets atferd, som sammen med hensynet til egne barn, skåret høyt på listen over faktorer som fikk fosterforeldrene til å vurdere å si opp fosterhjemsavtalen.

Å se resultater av arbeidet

For å bli godkjent som fosterforeldre må man gjennom en omfattende og tidskrevende prosess. I løpet av denne prosessen virker fosterforeldrene godt motivert og klare for å få et nytt tilskudd til familien. Likevel er det ikke like lett å holde motivasjonen oppe når arbeidet

de gjør ikke viser seg å fungere slik de hadde håpet. Når fosterforeldrene gang på gang blir avvist av barnet, vil dette føre til en opplevelse av nederlag. Man mister motivasjon og tviler på om valget med å skaffe seg et fosterbarn var den rette avgjørelsen. De samme følelsene kan også vekkes ved at barnets utfordringer aldri synes å bli noe bedre, uansett hvor mye innsats som legges inn. En slik ond sirkel kan også føre til at fosterforeldrene blir utslitt på grunn av belastningen dette fører med seg over tid (Backe-Hansen, et al., 2013, s. 8).

4.6. Forhold ved barnets biologiske familie

Når et barn flyttes i fosterhjem, skyldes dette som oftest at forholdene i barnets opprinnelige hjem ikke har vært optimale. Foreldrene har ofte lav eller ingen utdanning, har mangel på arbeid, og kan slite med dårlig økonomi. Det forekommer også utfordringer knyttet til vold, psykiske problemer og misbruk (Bunkholdt, 2022, s. 70). Jeg vil nå komme innpå hvorvidt faktorer ved barnets opprinnelige familie kan ha innvirkning på at en fosterhjems plassering ender i utilsiktet flytting.

I Backe-Hansen (2013) kommer det tydelig frem at det er mangelfull forskning når det gjelder biologiske foreldres påvirkning på utilsiktet flytting. Det samme oppdaget jeg i videre leting etter litteratur om samme tema. I de få studiene jeg fant var det svært varierende resultater. Likevel konkluderer de fleste med at familien i seg selv sjeldent er entydig medvirkende til at utilsiktet flytting skjer, og det må ses i sammenheng med flere faktorer. Det som går igjen av medvirkende faktorer er foreldrenes opplevelse av sjalusi og sorg som kommer til uttrykk under samvær med barnet, og som kan påvirke barnets tanker og atferdsuttrykk (Backe-Hansen, 2013, s. 201).

Samvær

Barn og foreldrene har gjensidig rett på samvær etter barnevernsloven §7-1 (Barnevernsloven, 2021, §7-1). Dette støttes opp av det biologiske prinsipp, som går ut på at båndet mellom barnet og de biologiske foreldrene har en stor egenverdi, og at kontakten derfor bør opprettholdes jevnlig (Bunkholdt & Kvaran, 2021, s. 275). Likevel er det ikke alltid samvær oppleves å ha en positiv entydig innvirkning på fosterbarnet og barnets situasjon i fosterhjemmet. Det er flere ting ved foreldrene som kan gjøre at samværet oppleves uheldig. Det kan være at foreldrene er sterkt imot at barnet er flyttet, og dermed forteller barnet negative ting om fosterhjemmet, og på ulike måter prøver å påvirke barnet til å skulle flytte

hjem igjen (Bunkholdt, 2022, s. 198). Dette kan gjøre at barnet blir skeptisk til fosterhjemmet, opplever lojalitetskonflikter, eller av andre grunner får en utfordrende atferd i fosterhjemmet.

Det hender også at foreldre ikke møter opp til planlagt samvær, eller avlyser gang på gang. Noen møter også opp ruset, eller er veldig opptatt av å fortelle barnet at det snart skal flytte hjem. Dårlig gjennomførte samvær kan føre til at den positive utviklingen barnet har hatt i fosterhjemmet, stagnerer eller reduseres på bakgrunn av belastningen samværet medfører. Dette kan igjen føre til at fosterforeldrene føler seg mislykket, og at de mister motivasjon på bakgrunn av barnets unnvikende atferd. Det er derfor svært viktig at foreldrene får veiledning under samværene, slik at de ikke blir en traumepåvirker for barnet, men heller bidrar til en positiv opplevelse for alle parter (Norsk fosterhjemsforening, 2020, s. 7).

4.7. Forhold ved barnevernstjenesten

Når det gjelder barnevernstjenestenes påvirkning på fosterhjems plasseringer som ender i utilsiktet flytting, kan dette deles opp i to kategorier. Det er både barnevernets arbeid i forkant av en fosterhjems plassering, samt oppfølging og samarbeid med fosterhjemmet underveis som kan være av betydning. Det er disse to kategoriene innenfor forhold ved barneverntjenesten jeg vil komme inn på i denne delen av oppgaven.

Barnevernets arbeid i forkant av en fosterhjems plassering

Noen ganger haster det med å få til en fosterhjems plassering. I enkelte saker har derfor barnevernstjenesten liten tid til å gjøre en grundig og god matching av fosterhjemmene i forkant av en plassering. Dette sett i sammenheng med et begrenset antall fosterhjem å velge mellom, har ført til at det ikke alltid er samsvar mellom barnets behov og tilbudet fosterhjemmet kan gi (Paulsen & Ytreland, 2022, s. 23). Ofte får barneverntjenesten bare ett alternativ til fosterhjem fra Bufdir. Barneverntjenesten havner da i et etisk dilemma om hvorvidt de skal velge å gå for en fosterhjems plassering på tross av at fosterhjemmet ikke er helt optimalt for barnet, eller om de skal vente med en plassering i håp om at det dukker opp et bedre tilpasset fosterhjem. Hvis barneverntjenesten velger å gjennomføre plasseringen, kan dette derfor være med på å øke sannsynligheten for at en utilsiktet flytting vil oppstå (Paulsen & Ytreland, 2022, s. 23).

Barnevernets oppfølging og samarbeid med fosterhjemmet

Barnevernstjenesten har etter forskrift om fosterhjem §7 plikt til å følge opp både fosterhjemmet og barnet tilstrekkelig og etter behov, og det skal gjennomføres besøk minimum fire ganger i året (Forskrift om fosterhjem, 2003, §7). Videre i paragrafen gis barnevernstjenesten mulighet til å redusere antall besøk til to per år dersom situasjonen oppleves stabil og god. Likevel viser det seg store mangler i den lovpålagte oppfølgingen, og i 2018 var det hele 18% av fosterhjemsplasserte barn som ikke ble besøkt så ofte de har krav på etter loven (Backe-Hansen et al., 2019, s. 26). Flere fosterforeldre opplever at samarbeidet med barnevernstjenesten er for dårlig, og at kvaliteten på oppfølgingen ikke er god nok. Det kan være i form av manglende støtte, uærlighet, eller at fosterforeldrene ikke blir nok inkludert i beslutninger og avgjørelser om barnet. Alt dette ble også fremhevet som faktorer som kunne påvirke om fosterforeldrene ønsket å avslutte fosterhjemsavtalen (Backe-Hansen et al., 2019, s. 50).

5. Drøfting

I kunnskapsgrunnlaget har jeg sett på flere ulike faktorer som kan være av betydning for at en fosterhjemsplassing ender med utilsiktet flytting. Jeg vil nå komme inn på faktorer som kan motvirke og redusere antall utilsiktede flyttinger fra fosterhjem. Jeg vil komme inn på flere av de faktorene som ble fremhevet i kunnskapsgrunnlaget som barnets atferd, forhold ved fosterfamilien og forhold ved barnets biologiske foreldre i lys av samvær og samarbeid. Jeg vil også drøfte noen helt konkrete programmer og verktøy som er spesielt utviklet for å redusere sjansen for en utilsiktet flytting.

5.1. BEST - Belonging and Emotional Security Tool

Stabilitet blir sett på som en viktig faktor som må være til stede for god omsorg og trygghet for barnet. Med mål om styrke nettopp trygghet og følelsesmessig tilhørighet, har Casey Family Program utviklet et verktøy kalt «BEST» som står for Belonging and Emotional Security Tool. Hensikten med BEST er å kartlegge fosterbarnas opplevelse av emosjonell trygghet i fosterhjemmet, samt fosterforeldrenes forpliktelse og trygghet ovenfor barnet. Dette gjøres gjennom 25 ulike spørsmål som blir stilt individuelt til barnet og fosterforeldrene med motsvarende utsagn. I etterkant blir svarene først diskutert individuelt med en barnevernarbeider, etterfulgt av en felles samtale med både fosterbarnet og fosterforeldrene (Backe-Hansen, 2009, s. 41). Ved å ta i bruk dette verktøyet vil man få en åpen dialog om

fosterhjemmets fungering på et dypere nivå. Det kan også bidra til å ta tak i eventuelle utfordringer tidlig, og gjøre noe med de før det har gått for langt.

En av faktorene som påpekes som hyppigste årsak til brudd i fosterhjem i litteraturen, er barnets atferdsproblematikk. Derfor er det nødvendig å redusere atferdsproblemene for å unngå en utilsiktet flytting. Jeg skal nå komme inn på noen terapeutiske tilnæringsmåter som nettopp har som mål å dempe atferdsproblemer hos barn og ungdom.

5.2. TFC - Treatment Foster Care

Et annet tiltak som er spesielt utviklet for å unngå utilsiktet flytting, er programmet Treatment Foster Care (TFC). Programmet inneholder individuelt tilpassede tiltak for det enkelte barn, og har som mål å redusere barnets utfordrende atferd. Fosterforeldrene får opplæring tilpasset barnets smerteuttrykk ved bruk av tett veiledning og oppfølging (Backe-Hansen et al., 2013, s. 37). TFC skiller seg ut med at det er fosterforeldrene som flytter ut ved et eventuelt brudd. På den måten blir barnets opplevelse av kontinuitet ivaretatt ved at det er barnet som får bli værende i samme hus, med samme nettverk, skole og relasjoner selv etter bruddet (Gilbertson, Richardson og Barber, 2005, s. 75-89).

Det at man legger så mye vekt på god og tilpasset opplæring til fosterforeldrene vil i seg selv være en faktor som kan minske faren for utilsiktet flytting. De får en annen forståelse for barnets atferd, samtidig som den tette oppfølgingen gir en følelse av å ikke stå alene i de utfordrende situasjonene. Hvis en utilsiktet flytting likevel skulle oppstå, vil man ved bruk av denne metoden ville minske barnets følelse av brudd, samtidig som man bevarer kontinuiteten og stabiliteten i barnets liv ved å få bli værende i samme kjente hus og omgivelser. På en annen side vil det uansett oppleves trist for fosterbarnet å miste fosterforeldrene til fordel for noen nye. Men her mener jeg uansett det er positivt at barnet hvertfall får beholde samme venner, skole, miljø. For alternativet er å både måtte flytte fra fosterforeldrene og hjemmet som er vanlig praksis når det oppstår en utilsiktet flytting generelt.

5.3. MTFC – Multidimensional Treatment Foster Care

Et liknende program til TFC er Multidimensional Treatment Foster Care, også kjent under forkortelsen MTFC. I MTFC er det fosterforeldrene selv som utfører det terapeutiske arbeidet overfor barnet, med tett oppfølging og støtte fra en programansvarlig. Programmet innebærer

også et tett samarbeid mellom et terapeutisk team og barnets foreldre, skole og andre tjenester som er relevante i barnets liv. For å følge opp utviklingen fører fosterforeldrene daglig ut en sjekkliste, og får videre oppfølging tilrettelagt for det enkelte barnet (Backe-Hansen, 2009, s. 32). I en svensk studie gjennomført av Westermark, Hansson og Vinnerljung i 2008, viste resultatene en lavere prosentandel utilsiktede flyttinger blant barna som var med i MTFC-programmet. Av bruddene som oppstod var årsaken alvorlig aggressiv atferd hos barnet over en lang periode, som etter hvert ble for krevende for fosterforeldrene å skulle håndtere (Westermark, Hansson & Vinnerljung, 2008, s. 18).

Ved bruk MTFC blir barnets utfordrende atferd satt i fokus og jobbet tett og målrettet mot å redusere. Det at de også inkluderer andre arenaer i barnets liv, som skole og fritidsaktiviteter, gjør at nettverket rundt barnet får en bedre forståelse for utfordringene, samt får tilpasset oppfølging som kan gjøre situasjonen mer håndterbar. Økt forståelse vil også føre til at barnet får en opplevelse av å bli tatt på alvor samtidig som bedre tilrettelegging kan føre til en lettere hverdag. Alt i alt vil resultatet av dette både gjøre fosterforeldrene bedre rustet til å stå i utfordrende situasjoner, samt at barnet kan få bedre hjelp til å regulere egne atferdsuttrykk. Dette vil igjen være med på å redusere faren for at en utilsiktet flytting oppstår.

Til tross for at rapportene viser at programmene har en positiv virkning på fosterhjemmene, vil jeg ikke med sikkerhet si at dette er tilfelle. For det første har ikke rapportene tatt for seg barnets stemme oppi det hele. Vi får kun høre fosterforeldrene eller andre utenforstående sine meninger og tanker. Dette vil jeg si svekker troverdighet til de antatte positive resultatene, da det er barnets atferd og opplevelse som bør stå i fokus. Fosterforeldrene og andre parter kan påstå at det fungerer for dem, men dersom barnet ikke opplever en positiv effekt vil det ikke fungere i det lange løp. Da dette er programmer spesielt rettet mot barnets atferd er det vært uheldig at det ikke finnes forskning som viser om dette faktisk har positiv effekt på barnets atferd, og om barnet selv opplever dette som et positivt tiltak. På en annen side er heller ikke programmet godt nok etablert og utprøvd, så det er ikke holdepunkter til å si hvorvidt programmet har påvirkning på om en fosterhjemsplassing ender i utilsiktet flytting eller ikke.

5.4. Er det bare barnet sin skyld?

Gjennomgående i all litteratur har vært barnets atferdsproblemer som årsak til at en utilsiktet flytting oppstår, eller at dette er årsaken til at fosterforeldrene vurderer å si opp fosterhjemsavtalen. Jeg har blitt oppmerksom på at det ene og alene er fosterforeldrenes meninger og stemme som blir presentert i litteraturen på dette området. Det er derfor viktig å ha i bakhodet at dersom man hadde spurt fosterbarnet selv om hva som er utfordrende i fosterhjemmet, ville svaret mest sannsynlig vært noe annet. For fosterforeldrene er nok det enkleste å si at det er fosterbarnets atferd som er skyldig utfordringene de står ovenfor. Det å legge skylden over på noen andre, gjør at fosterforeldrenes egen samvittighet ved å si opp fosterhjemsavtalen, ikke føles så tung som den ellers kunne gjort hvis de så på seg selv som årsak til oppsigelsen. På en annen side kan det å gjøre barnet skyldig uten å se på andre faktorer som mulige årsaker, gjør at man blir blind for endringer som kanskje kunne bidratt til at fosterhjemmet kunne vedvart. Det er derfor viktig å høre hva barnet selv opplever som utfordrende både i fosterhjemmet, men også i hverdagen, slik at disse utfordringene kan bli tatt tak i, og at sjansen for en utilsiktet flytting vil kunne reduseres betraktelig.

5.5. Tettere oppfølging for å motvirke utilsiktet flytting

En annen faktor som har vært gjennomgående i litteraturen, er at en rekke fosterhjem opplever mangelfull og ufullstendig oppfølging fra barneverntjenesten. Til tross for klare retningslinjer for oppfølgingens mengde og innhold, er det store mangler. For å motvirke den negative effekten dette har på en fosterhjems plassering, er det derfor en nødvendighet med tett, god og riktig oppfølging og veiledning til enhver tid.

5.6. Intensivpakke fosterhjem

Flere fosterforeldre opplever å få for dårlig oppfølging fra profesjonelle etter å ha blitt fosterhjem. Dette har også vært en aktuell faktor for at en fosterhjems plassering ender i utilsiktet flytting. På bakgrunn av ønske om å redusere utilsiktede flyttinger opprettet derfor Bufetat region øst i 2018 et prøveprosjekt kalt «intensivpakke fosterhjem». Målet med intensivpakken er å redusere antall utilsiktede flyttinger ved å gi fosterhjem tettere og mer målrettet oppfølging over tid (Paulsen & Ytreland, 2022, s. 24). Tilbudet er ment for fosterhjem som er vurdert til å ha en høy risiko for å ende i utilsiktet flytting på bakgrunn av barnets atferdsproblemer, tidligere brudd i fosterhjem eller der fosterforeldrene selv har gitt uttrykk for at fosterhjemmet står i fare for å gå i oppløsning (Paulsen & Ytreland, 2022, s. 26).

Med utgangspunkt i «intensivpakke fosterhjem», har Paulsen & Ytreland (2022) gjennomført et forprosjekt som belyser formål, innhold og erfaringer knyttet prosjektet. Resultatene viser fosterforeldrenes egne tanker og meninger om hva som er viktig for å unngå at fosterhjems plasseringen ender med utilsiktet flytting. Jeg vil nå komme inn på noen av faktorene som kan øke sjansen for en langvarig fosterhjems plassering.

Frikjøp av fosterforeldre

I Intervjuer med fosterforeldre blir den praktiske tilretteleggingen fremhevet som en viktig faktor at fosterhjemmet skal fungere optimalt. Det å ha en form for frikjøp blir sett på som helt nødvendig for å kunne være til stede for fosterbarnet til enhver tid etter behov. Likevel var det viktig for de fleste fosterforeldrene å kunne ha en jobb å komme til, som et avbrekk til en ellers hektisk og krevende hverdag (Paulsen & Ytreland, 2022, s. 28). Det at fosterforeldrene får ha en hverdag preget av lite stress og god trivsel, vil redusere risikoen for brudd blant annet ved at de har mer overskudd til å stå i utfordringer med fosterbarnet. På en annen side vil fosterforeldrenes tilgjengelighet for fosterbarnet gi barnet en følelse av trygghet og omsorg.

Avlastningshjem

Av de 6 fosterforeldrene fra ulike fosterhjem som ble intervjuet, benyttet halvparten av disse seg av avlastningshjem. De var alle positive til ordningen, og den ene fosterfaren syntes det burde være obligatorisk med et avlastningshjem. I tillegg til at fosterforeldrene selv får et avbrekk fra hverdagen, trekker de også frem avlastningshjemets fordel for både fosterbarnet selv og egne biologiske barn (Paulsen & Ytreland, 2022, s. 28). Ofte krever fosterbarnet mye av fosterforeldrene, noe som kan føre til at biologiske barn føler seg tilsidesatt eller nedprioritert av foreldrene. Det å kunne få alenetid med de biologiske barna kan både bidra til mindre sjalusi og krangling, og ikke minst mer fornøyde barn som får etterlengtet kvalitetstid med sine foreldre. Som tidligere nevnt var hensynet til egne barn en av de 3 faktorene som skåret høyest i Haviks (2007) kartleggingsstudie om oppsigelse av fosterhjemavtale (Backe-Hansen, et al., 2013, s. 26). Dette viser viktigheten av å ivareta biologiske barn oppi den krevende situasjonen det er å være fosterfamilie, nettopp for å unngå at avtalen sies opp.

En tanke jeg fikk da jeg leste om fosterforeldrenes positive opplevelse med avlastningshjem, var hvorvidt dette faktisk oppleves like positivt fra barnets perspektiv. Det er ikke tvil om at

fosterforeldrene fortjener å få en pause fra en kaotisk hverdag, men dette skal ikke gå på bekostning av barnet. Barnet hadde kanskje fått mer glede dersom avlastningshjemmet ble byttet ut med mer kontinuerlig samvær med biologiske foreldre, i de tilfellene hvor samværene fungerer godt. Kontinuitet er svært viktig for barn generelt, og kanskje ekstra viktig for barn som er plassert i fosterhjem, da de ofte kan ha hatt et liv preget av manglende kontinuitet. For ikke å snakke om kontinuitetsbruddet som skjer dersom en flytting ender med utilsiktet flytting.

Det kunne også vært en gylden mulighet for andre i barnets slekt eller nettverk til å både få mer tid med barnet, samtidig som de støtter fosterforeldrene med en form for avlastning. Betydningen av et nært og godt forhold til familie og slekt har i lang tid vært av stor betydning for det samiske folk. Den gode relasjonen blir fremhevet som positiv for både psykisk og praktisk støtte (Barne- ungdoms- og familiedirektoratet. (u.d.). Dette tror jeg gjelder for enhver person, uavhengig om man er en del av den samiske kulturen eller ikke. En fosterhjems plassering skal jo ha tilbakeføring som mål, og det er derfor svært viktig at barnet også opprettholder kontakt med andre i familien enn bare foreldrene. Det at barnet får tilbringe tid med slektninger og nære relasjoner, vil også føre til at barnet føler seg inkludert og sett, noe som igjen kan ha en positiv innvirkning på barnets atferd.

God og riktig veiledning

Det neste som trekkes frem som viktig for et velfungerende fosterhjem, er viktigheten av god og riktig veiledning. I avsnittet om barnevernets oppfølging og samarbeid med fosterhjemmet fant jeg at flere fosterforeldre opplevde mangelfull oppfølging, samt at kvaliteten på veiledningen var for dårlig. Det som kjennetegner god veiledning ifølge de intervjuede partene i Paulsen & Ytreland sitt prosjekt, er at veiledningen innebærer god støtte, i form av både oppbyggende og emosjonell karakter. Dette fører til at fosterforeldrene makter å se løsninger i situasjoner som oppleves umulige, samt få hjelp til å løfte blikket for å se situasjonen fra flere sider. Ved å handle på denne måten vil også barnets opplevelse av både situasjon og egne atferdsuttrykk kunne endres ved at fosterforeldrene blir bevisst egne handlingsmønstre (Paulsen & Ytreland, 2022, s. 29). Dette kan igjen minske risikoen for utilsiktet flytting ved at foreldrene i større grad opplever å lykkes i krevende situasjoner, samtidig som du har fler på laget som vil bidra til at hverdagen skal bli så bra som mulig. Du har også noen å støtte deg på før situasjonen blir for ille, og veiledningen kan på den måten fungere som en «brannslukker» før det går galt.

Oppfølging fra kontaktperson

Når det gjelder oppfølging fra kontaktperson forteller fosterforeldrene i prosjektet om ulik grad av tilgjengelighet og kontakt. Noen opplever at kontaktpersonen er vanskelig å få tak i, samt at oppfølgingen ikke er like bra som de kunne ønske. Dette går blant annet ut over familiens mulighet til å planlegge diverse ting som skal skje i hverdagen eller ved planlegging av ferie. De opplever dette som svært frustrerende, og det er derfor tydelig at mer tilgjengelighet burde være til stede for å minske risikoen for utilsiktet flytting. I de tilfellene hvor kontaktperson er lett tilgjengelig, blir dette oppfattet som svært positivt av fosterforeldrene (Paulsen & Ytreland, 2022, s. 31). Fosterforeldre har mange de skal forholde seg til og tiden blir knapp. Jeg kan derfor forstå frustrasjonen de opplever som resultat av kontaktpersonens manglende tilgjengelighet. I tillegg til planlegging av ferie og hverdagen generelt, skal også samvær og møter med andre instanser passe inn i en ellers travel hverdag. Når dette i tillegg går ut over fosterfamiliens oppfølging, som går igjen som en svært viktig faktor for god fungering i fosterhjemmet, vil dette være en risikofaktor for et eventuelt brudd i fosterhjemmet.

5.7. Positiv opplevelse av samvær

Når det gjelder samvær med barnets biologiske foreldre, belyste jeg i teoridelen ulike faktorer tilknyttet samvær som kan være uheldig for både barnet og fosterhjemmets fungering. For å minke utilsiktede flyttinger vil det derfor være aktuelt å se på alternative løsninger som kan bidra til at samvær blir en positiv opplevelse for alle parter. Tidligere i år kom det en forskningsrapport med tema «samvær etter omsorgsovertakelse». Det er denne jeg vil ta utgangspunkt i når jeg nå skal komme inn på hvordan gode samvær kan bidra til å redusere sjansen for utilsiktet flytting.

I en av rapportens undersøkelser svarte hele 73% av de deltagende fosterforeldrene at deres samarbeid med barnets biologiske foreldre har en stor grad av betydning i sammenheng med samvær (Backe-Hansen, Baugerud, Rugkåsa & Stang, 2023, s. 117). Et godt samarbeid bidrar til økt kvalitet på samvær, blant annet gjennom at fosterforeldrene viser aksept for barnets biologiske foreldre, samt at de utviser en holdning preget av sensitivitet og empati. Dette vil igjen føre til at fosterbarnet både tørr og forstår at det kan ha en tilhørighet til begge foreldrepar, uten at dette vil få konsekvenser for barnet. På motsatt side vil en negativ

holdning fra fosterforeldre til biologiske foreldre kunne påvirke både barnets utbytte, og opplevelse av samværet negativt (Backe-Hansen, Baugerud, Rugkåsa & Stang, 2023, s. 118).

Andre viktige faktorer ved samværet som trekkes frem av fosterforeldrene er viktigheten av tilsyn under samvær. Flere av fosterforeldrene opplever det krevende å skulle veilede de biologiske foreldre underveis i samvær og at beskjedene de gir ikke blir tatt godt imot. Problemet oppstår i de tilfellene det ikke er tilsynsfører eller en person fra barnevernet som deltar i samværet (Backe-Hansen, Baugerud, Rugkåsa & Stang, 2023, s. 121). For å snu dette til noe positivt burde det derfor vært tilsyn i de samværene hvor fosterforeldrene selv mener det er behov, og ikke bare der barnevernet har bestemt at det er behov. På den måten vil alle parters opplevelse av samværet bli mer positivt, samt at en utenforstående kan observere barnets signaler og oppførsel underveis.

Flere av de biologiske foreldrene har også en rusproblematikk som kan påvirke utførelsen av samværet. En av de deltagende fosterforeldrene i rapporten forteller om en hendelse hvor samværet ble utført uten tilsyn, og hvor vedkommende stusset over samværets lengde sett i samsvar med biologiske far sin faktiske kapasitet. Ved bruk av tilsynsfører kunne slike hendelser blitt unngått, ved at vedkommende gikk inn og stoppet samværet tidligere for å heller få et kort og godt samvær, enn et langt og uheldig. Hvor samværet finner sted, virker også å kunne være av betydning for barnets opplevelse. Det trekkes særlig frem som uheldig å ha samvær hjemme hos biologiske foreldre, da dette kan vekke vonde tanker hos barnet og virke re-traumatiserende (Backe-Hansen, Baugerud, Rugkåsa & Stang, 2023, s. 120). En god løsning på dette er å utføre samvær et sted hvor barnet føler seg trygg, og å snakke med barnet i forkant om hva barnet selv foretrekker. Det at barnet slipper å føle på vonde tanker under samvær, samt at fosterforeldrene slipper å oppleve endret atferd hos barnet i etterkant av uheldige samvær, vil være en viktig faktor for å unngå utilsiktede flytting.

6. Avslutning

Fosterhjemsarbeid med tilhørende problematikk rundt både samarbeid, oppfølging og utilsiktede flyttinger har vist seg å være en stor utfordring i lang tid. Den dag i dag står vi fortsatt overfor mange av de samme utfordringene til tross for at det stilles strenge krav etter både lovverk, forskrifter og andre juridiske rammer. For å forsøke å oppsummere problemstillingens første del om årsaker til utilsiktede flyttinger, har jeg vært innom faktorer

ved både fosterbarnet selv, de biologiske foreldrene og barneverntjenesten. De aller fleste er enig i at det sjeldent er én faktor i seg selv som alene er årsaken til at en utilsiktet flytting skjer. Likevel er det forhold ved fosterbarnet, i hovedsak der det forekommer større atferdsvansker, som blir trukket frem som største årsak til at fosterforeldrene valgte å si opp fosterhjemsavtalen tidligere enn planlagt. Andre faktorer er mangelfull eller uteblitt oppfølging fra barnevernet, eller hensynet til biologiske barn. Jeg har også fått innblikk i at en og samme faktor både kan være årsak til en utilsiktet flytting, og på den andre siden forebyggende slik at fosterhjemmet fungerer bra. Et eksempel er samvær, som både kan oppleves re-traumatiserende og vekke vonde følelser, men også være en kilde til kontinuitet og gode relasjoner dersom det blir utført på en positiv måte.

Dette tar meg inn i andre del av problemstillingen, nemlig hva som kan være forebyggende faktorer for å minke sjansen for en utilsiktet flytting. Gjennomgående i litteraturen jeg har benyttet, er at tettere oppfølging av fosterforeldre blir trukket frem som et viktig element. Det at fosterforeldrene får god veiledning og støtte i situasjoner som oppleves uutholdelige, kan være med på å minske risikoen for at fosterhjemmet går i oppløsning. Det kan også være aktuelt med avlastningshjem eller mer kontinuitet i samvær med både foreldre og andre i barnets nettverk. Både TFC, MTFC og BEST er programmer som enda har til gode å bli nærmere testet ut før vi kan si noe særlig om effekten av disse. Men uansett hvilke metoder som testes ut, er det viktig å alltid ha barnets mening og stemme med i spillet. For det hjelper ikke at alle andre utenforstående sier at noe har en effekt, dersom barnet selv ikke opplever det samme. For de fremtidige fosterhjemsbarna og fosterfamilier generelt, håper jeg at dette feltet blir forsket enda mer på, da det enda er mangelfullt, og en utilsiktet flytting vil alltid, uansett årsak, oppleves svært sårt for de involverte partene.

Litteraturliste

Backe-Hansen, E. (2009). *Hvordan motvirke og forebygge utilsiktet flytting fra fosterhjem. En litteratursammenstilling*. Oslo: NOVA/Nasjonalt bibliotek for barnevern og familievern.

Backe-Hansen, E., Christiansen, Ø., & Havik, T. (2013). *Utilsiktet flytting fra fosterhjem. En litteratursammenstilling*. NOVA-notat nr. 2/13. Oslo: NOVA.

Backe-Hansen, E., Bruvoll, A., Ellingsen, D., Guldvik, M. K., Kjelsaas, I., & Westberg, N. B. (2019). *Oppfølging av fosterhjem og fosterbarn* (Menon-Publikasjon nr. 112/2019). Menon Economics. <https://www.menon.no/wp-content/uploads/2019-112-DEL-A-Oppf%C3%B8lging-av-fosterhjem-og-fosterbarn.pdf>

Backe-Hansen, E., Baugerud, G., Rugkåsa., M., & Stang, E. (2023). *Samvær i praksis* (OsloMet Skriftserie 2023 nr 1). Hentet april 2023 fra <https://skriftserien.oslomet.no/index.php/skriftserien/article/view/802/746>

Barne- og familiedepartementet. (1989, november 20). *FNs konvensjon om barnets rettigheter*. Hentet mai 2023 fra https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/bfd/bro/2004/0004/ddd/pdfv/178931-fns_barnekonvensjon.pdf

Barne- og familiedepartementet. (2004). *Retningslinjer for fosterhjem*. (Rundskriv Q-1072B). Hentet mai 2023 fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/retningslinjer-for-fosterhjem/id572930/>

Barne- ungdoms- og familiedirektoratet. 2015. *Tilsyn med barn i fosterhjem veileder 2015*. Hentet mars 2023 fra https://www.bufdir.no/contentassets/ed7a489b2fbf4c808e4637c037e51450/tilsyn_barn_fosterhjem_veileder.pdf

Barne- ungdoms- og familiedirektoratet. 2022. *Økt ansvar for fosterhjem*. Hentet mars 2023 fra <https://www.bufdir.no/fagstotte/barnevern-oppvekst/barnevernsreformen/okt-ansvar-for-fosterhjem/>

Barne- ungdoms- og familiedirektoratet. 2023. *Barn i fosterhjem*. Hentet mars 2023 fra https://www2.bufdir.no/Statistikk_og_analyse/Barnevern/Barn_og_unge_med_tiltak_fra_barn_evernet/barn_i_fosterhjem/

Barne- ungdoms- og familiedirektoratet. (u.d). *Kven er barna som treng fosterheim*. Hentet mars 2023 fra <https://www.bufdir.no/fosterhjem/hvem-er-barna-som-trenger-fosterhjem/>

Barne- ungdoms- og familiedirektoratet. (u.d.). *Samer, familie og slekt*. Hentet mai 2023 fra <https://www.bufdir.no/nasak/samer-familie-og-slekt/>

Barne- ungdoms- og familiedirektoratet. (u.d.). *Ulike typer fosterhjem*. Hentet mars 2023 fra <https://www.bufdir.no/fosterhjem/ulike-typer-fosterhjem/>

Barnevernsloven. (2021). Lov om barnevern (LOV-2021-06-18-97). Lovdata. <https://lovdata.no/lov/2021-06-18-97>

Bunkholdt, V. (2022). *Fosterhjemsarbeid. Fra rekruttering til tilbakeføring*. (5.utg). Oslo: Gyldendal Akademisk.

Bunkholdt, V. & Kvaran, I. (2021). *Kunnskap og kompetanse i barnevernsarbeid*. (2.utg). Oslo: Gyldendal Akademisk.

Dalland, O. (2019). *Metode og oppgaveskriving*. (6.utg). Oslo: Gyldendal Akademisk.

Ellingsen, I. T. & Øyre, I. (2016). Å vokse opp med fostersøsken med utfordrende atferd – erfaringer i et retrospektivt lys. *Norges Barnevern*, 93(1), 20-35. <https://doi.org/10.18261/issn.1891-1838-2016-01-03>

Falch-Eriksen, A. (2018). *Stabilitet i fosterhjem. Internasjonal forskning om barnets behov for trygghet og forutsigbarhet* (NOVA Rapport 4/2018). Velferdsforskningsinstituttet NOVA. <https://oda.oslomet.no/oda-xmli/bitstream/handle/20.500.12199/5126/Nettutgave-NOVA-Rapport-4-2018-Desember-2018.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Forskrift om fosterhjem. (2003). Forskrift om fosterhjem (FOR-2003-12-18-1659). Lovdata. <https://lovdata.no/LTI/forskrift/2003-12-18-1659>

Gilbertson, R., Richardson, D. & Barber, J. (2005). The Special Youth Program: An innovative program for at-risk adolescents in foster care. *Child & Youth Care Forum*, 34.

Gundersen, T. & Tveito, S. B. (2022). Barnevernets oppfølging av fosterforeldrenes egne barn. *Norges barnevern*, 99(2-3), 98-115. <https://doi.org/10.18261/tnb.99.2-3.3>

Haven, K. S., Jakobsen, R. & Stormark, M. (2009). Mental Health Problems in Norwegian School Children Placed Out-of-home: The Importance of Family Risk Factors. *Childcare in Practice*, 15(3), 235-250.

Havik, T. (1996 b). *Slik fosterforeldrene ser det*. Bergen: Barnevernets Kompetansesenter på Vestlandet, skriftserie, 3.

Højer, I. (2003). *Å vokse opp med fostersøken*. Fosterhjemskontakt, 8.

Johannessen, A., Tufte, P., & Christoffersen, L. (2016). Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode. Oslo: Abstrakt forlag.

Menneskerettsloven. (1999). Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (LOV-1999-05-21-30). Lovdata. <https://lovdata.no/lov/1999-05-21-30>

Norsk fosterhjemsforening. (2020). *Samværsguide*. Hentet april 2023 fra <https://www.fosterhjemsforening.no/wp-content/uploads/2020/08/Samv%C3%A6rsguiden.pdf>

Paulsen, V. & Ytreland, K. (2022). Tett oppfølging for å hindre utilsiktede flyttinger i fosterhjem. *Norges Barnevern*, 99(1), 20-36. <https://doi.org/10.18261/tnb.99.1.3>

Sundt, H. (2016). *Fosterhjemshåndboka*. (7.utg). Oslo: Kommuneforlaget

Westermarck, P., Hansson, K. & Vinnerljung, B. (2008). Does Multidimensional Treatment Foster Care (MTFC) reduce placement breakdown in foster care? *International Journal of Child and Family Welfare*, 11, 2-18.

